

— Premikavale so se vse (in se premičejo še) proti tisti strani, — toraj se mora sukati tudi solnce samo.

Scheiner pravi tudi že to, da se zasuče solnce enkrat okoli svoje osi v 26—27 dneh (1630. leta); Galileji pravi, da se zasuče enkrat v malo manj kakor 28 dneh; Kepler, ki 1609. leta še ni vedil nič o prižah, pravi, da v 3 dneh.

Tudi dandanes imamo več števil, — od kod to, to bodem povedal kmali. Najverjetnejše ste morda te številki v srednji čeni za en suk:

25 dni 19 ur in skoraj 26 minut (gosp. Schwabe
in oče Secchi)

25 dni 9 ur in skoraj 10 minut (Laugier, izrekuj:
Ložjé.)

Velikokrat namreč se primeri to, da ne tekajo vse priže enako dolgo časa, to je: nektare hité bolj, nektare menj. Morda jih sapa goni nazaj in naprej? — Toraj pa še ne vemo za gotovo, v kolikem času se zasuče enkrat solnce in ž njim priže. — Sploh pa rabi priža blizo polutnika menj časa kakor je srednja cena, priža pa, bolj proti severnemu ali južnemu tečaju več.

e) Solnca pa ne smemo opazovati skozi daljnogled brez tako imenovanih „solčnih šip“ (Sonnen- ali Blendgläser) zato ne, ker si pokvari človek le prekmali svoje oko zaradi silne svetlobe.¹⁾ Tako je na priliko slavni Galilej oslepel za ta svit, ker ni rabil solčnih šip; Scheiner pa jih je rabil, in zato tudi ni oslepel.

Solnce pa moremo tudi opazovati po daljnogledu (brez solčnih šip) tako, da napeljemo skozi daljnogled solnce na bel papir, kjer se potem prav dobro vidijo priže.

Pobarvane ali solčne šipe pa nam ne kažejo solnca v pravi barvi, marveč vidimo solnce take barve, kakoršne je šipa, toraj kmali rudeče, kmali modre itd. Dasi to ravno ni velika napaka, sestavili so vendar nekteri več barvanih šip tako, da se solnce vidi skoraj v svoji barvi in je svit vendar oslavljen.

(Dalje prihodnjič.)

Nekaj o kanarčku.

Nekako žalostna je osoda kanarčka memo drugih ptičic, ktere so se nam prikupile zaradi prijetnega svojega petja. Prosto živé drugi ptički pod milim nebom; skakljaje med vejami po zelenem in hladnem gozdu prepevajo mile svoje pesmice in v veselih družinah si zbirajo družice drage. Lahke peruti jih nosijo čez hribe in doline, čez gore in plan iz kraja v kraj. Skor da jim cvetè večna spomlad na zemlji; ako se jim posušè tū cvetice, zleté drobne pevke večidel vse v gorkeje južne kraje, kjer se odlikuje narava zaradi rajske svoje lepote. Na izbiro imajo proste ptičice hrane, saj po-grinja jim Stvarnik mizo, ki po očetovsko za nje skrbi; bistri studenčki in hladni potoki jim pa ponujajo vedno izvrstne pijače.

Kako vse drugače se godí ubogemu kanarčku! Vse svoje življenje ne uživa le enega tacega prostega dné, kakor ga uživajo druge ptice. Zaprtemu v kletki kakor v ječi so mu zastoj peruti; saj jih ne more v malem pro-

storu razgrniti, da bi se vzdignil pod sinje nebó ter poletel v zeleni, mili gaj. Potrpežljivo mora čakati hrane, ki mu je vedno ista; nima je na izbiro, kakor prosti ptički. Tudi zaradi pijače ne smemo kanarčku nevoščljivi biti, kajti noč preteče in dan, predno dobí sopet čiste in mrzle vode. Dostokrat ga njegov rednik čisto pozabi; takrat se mora lačen in žejen na samotnem kakem kraju na solncu peči, saj nad njim ni zelenih vej, kakoršne so v gozdu, ampak kletka stoji morda tam, kamor solnce z vso svojo močjo pripeka; ni ga, da bi ptička premaknil v senco, k večemu se priplazi mačka h kletki, ter z žarečimi očmi preži na ubogo živalico, da bi jo dobila v svoje kremplje.

Če tako premišljujemo osodo kanarčkovo, milovati moramo skoraj ubozega ptička. Vrine se nam pa vprašanje: čuti li ptiček to svojo nesrečo? — Ne, ker ne more vediti ničesa, kako se drugim pticam godí. Tudi kanarček ni za prosto življenje, — vsaj pri nas ne. Reja, ktero vživa v kletki, ga je popolnoma nezmožnega storila, da bi mogel zunaj živeti. Vrabca imenujejo njegovega sorodnika, a kako je ta vès drug korenjak, kako je premeten, s svojo bistro glavico si vé v marsikteri zadregi pomagati. Pa poglejmo pogumno senico, ki se ne ustraši nobenega sovražnika, kateri je njene velikosti. Kako se vé radovedna taščica varovati, da ne zgubi svoje prostosti. Le ubogi kanarček bi si ne vedil zunaj pomagati, kajti ne more se nikakor meriti s temi pticami; njemu je sužnost vzela vse prednosti, ktere je natora podelila drugim ptičkom, da se morejo varovati nevarnosti ter se preživljevati na prostem. Izvaljen v kletki, v sobi, ne vé kanarček ničesa o grmu, o drevesu, o gozdu in sploh o zunanjem svetu. Ako se mu kdaj primeri, da uide iz kletke na prosto, plaši ga vse, kar vidi, ter ne vé ne naprej ne nazaj; vse mu je novo. Hrano dobiva od prvega dné v kletko; ni mu je treba okoli iskati, kako bi si jo tedaj vedil zunaj dobivati? Njemu je življenje vedno enako, nima tedaj nikdar priložnosti, da bi svoje prirode uril.

Kanarček tedaj brez človeške pomoči in skrbi pri nas živeti ne more, po vsej pravici ga toraj moramo domačo živalico imenovati, saj se loči od drugih ptičic, kakor noč in dan, — kar smo ravno vidili.

Če se vprašamo, kje je kanarčkova domovina, kaj moremo družega si odgovoriti, kakor da je ta ravno pri nas? Res, da niso ti ptiči prvotno pri nas v Evropi živeli, temveč da so prišli s kanarskih otokov v naše kraje; al sedaj je med ondotnimi in pa našimi kanarčki tolik razloček, kot med našim vrabcem in tukajšnjim kanarčkom. Ti ptiči na onih otocih niso tako lepo in čisto rumeni, kakor so naši, temveč so grahasti in malo lepši od naših vrabcev. Tudi v petji se ločijo zeló od naših kanarčkov. Da imajo tukajšnji tako lepo rumeno perje, ter da se njih pesem tako milo glasi, storilo je njih plemenitenje, s katerim se v Evropi že nad sto let pečajo.

Omenimo sedaj še nekaj malega zgodovine tega lepega tička. — Proti koncu sedemnajstega stoletja je jadralska neka ladija od kanarskih otokov proti Italiji. Silno je bila obložena; med drugim blagom je bila na ladii tudi velika kletka, v kateri je bilo več stotin „rumenih kanarskih vrabcev.“ Ni bilo več daleč do Laškega, kar vstane huda nevihta, ki je ladijo razbila. Tudi kletka se je ravsula in ptički jo poberó na suho, na otok elbanski. Kanarčki so se na Elbi popolnoma vdomačili ter se tako zeló množili, da so ondotni prebivavci jeli ž njimi kupčevati po sosednjih deželah. Ti elbanski ptiči so se že ločili nekaj od pravih kanarskih, podnebje na otoku je bilo temu vzrok. Bili so manjši, imeli so črne nožice in že so bili bolj rumeni pod vratom. Tudi po bližnjih laških krajih so se kmali

¹⁾ Zvezdoznanec Hugen je našel, da bi še le 765 milijonov najsvetlejših zvezd svetilo tako, kot solnce. — Po najnovjših preiskavah je solnce 470. 980. svetleje od „polne lune“, 623 milijonkrat svetleje od Venere v največi svetlobi itd. (Heis Wochensch. 1863. l. Nr. 39 S. 309). — Ako bi si mislili solnce od nas tako deleč kakor je ena svetlejših južnih zvezd (Centauri): 44.000 milijonkrat bi nam svetilo daleje kot sedaj. Tista zvezda je pa po najnovjših preiskavah le 19.000 milijonkrat manj svetla kakor solnce, toraj mora ali premernik te zvezde več kot enkrat več biti od solnčnega; ali pa, če to ne, mora zvezda ta še enkrat živeti sveteti od solnca (v enaki daljavi od zemlje kot je solnce) itd. — Sploh se kaže iz tacih primerov, da naše solnce ni ravno ena izmed svetlejših zvezd, in morda tudi ne ena izmed največjih. Pis.

razširili, tako po gornji Italiji in južnem Tiroljskem, ker jim je tukaj podnebje bilo ugodno. Kmali so zapazili, da se v teh krajih kanarčki vedno lepšajo, da dobivajo bolj čisto rumeno perje. Sedaj so jih jeli v kletkah rediti, plemeniti jih ter lepšega petja vaditi; zdeli so se jim, da se bodo lahko učili, ker že na prostem so se poprijemali petja drugih ptičev. Naučene kanarčke so kaj drago prodajali, zato so se jeli vedno bolj ž njimi pečati; posebno veliko so si prizadevali s tem Tiroljci, ki so jih vsako leto veliko na Nemško spečali. Iz Švajce so vsako spomlad še celó kupci hodili na Tiroljsko ter so skupovali mladiče, ktere so domá izučevali in jih potem na Francozko, zlasti v Pariz prodajali, vendar pa ne dolgo, ker so tiroljski kanarčki bolj sloveli. Kmali je bila navada, da je vsak hotel kanarčka imeti; tako so se razširili v kratkem času po vsi Evropi in sedaj razveseljujejo s svojim petjem vés omikani svet po vseh delih zemlje.

Ozrimo se konečno malo na prvotno domovino preljubih kanarčkov! — Na zahodnji strani severne Afrike je sedem majhnih otokov, ki se zovejo kanarski. Že Strabon, slavni grški zemljopisec, jih je poznal ter jih imenoval „blažene otoke.“ Plini jih zove „srečne“, pred ko ne zarad rajskega kraja, premilega podnebja in velike rodovitnosti. Najvažniši teh sedem otokov je Kanaria, ki ima svoje ime, kakor Plini pripoveduje, od besede canis (pès). S tega pasjega otoka so prišli kanarčki v Evropo, v novo svojo domovino, v kateri so se tolikanj spremenili in tako zeló se razširili. Gotovo bi našim kanarčkom v tistih krajih kaj všeč bilo; al potomci njih prednikov bi jih kot ptujce nekako debelo gledali, ter bi se jim gotovo še ne sanjalo, da so si tako bližnji sorodniki.

F. Č. P.

Slovensko slovstvo.

„Čitalnica.“

Prosti podučni zvezki za slovenski narod.

(Povabilo.) Potrebe praktičnega življenja terjajo, da jim tudi vednosti pritečejo na pomoč. Le kdor okolinosti svojega življenja pozna, je kos, jih tudi obračati v svoj prid. Koliko je pa različnih okolinosti, v kojih bi prosti človek potreboval voditelja po pravem potu! Ta je župan in išče pravniškega sveta in poduka; unega tiščijo dolgovi; rad bi si iz kakove posojilnice izposodil denarja po srednjih obrestih; temu so otroci bolni, pa zdravnik je daleč, tudi drag; uni bi si bil lahko hišo požara rešil, pa ni imel gasilnice; ta bi rad spregledal sedanje slabe čase, pa treba mu je merila, da jih meri, treba mu je zgodovine naših prednikov. — Sklenil sem toraj pod imenom „Čitalnica“ izdavatı proste zvezke, ki bodo prinašali spisov o različnih vednostih, namreč: 1. iz pravništva; tu se bodo našim županom postave po domače razlagale; 2. v narodarskih spisih bomo se učili ceniti narodno in državno življenje; 3. iz povestnice bomo brali zgodovino naših prednikov, iskrenih Avstrijanov, dobrih Slovencev; 4. bomo si v prid obračali nauke naravopisne in zdravilske. Pridajal bom kritičnih, podučnih in zabavnih črtic. Opušala bo toraj „Čitalnica vse, kar se tiče lepoznavanskih pridelkov, kakor tudi učene preiskave filologičke.

Zvezki so posebno namenjeni našim čitalnicam slovenskim, kakor že ime kaže; naj pa i onod dosega čitalnični namen, koder še čitalnic ni. Zato se posebno oziram na podporo naših narodnih čitalnic, na njih obilo naročilo. Pristopite i Vi, čvrsti slovenski pisatelji, v kolo sodelavcev „Čitalnice“, v katerem že štejem slavne imena dr. Razlag-a, dr. Pavlič-a, dr. Prelog-a,

B. Raič-a, dr. Krek-a itd.; pomozite i Vi narodu, kojemu ste dolžni svojo narodnost; znebljajte se radi takih dolžnosti, ki Vas pred svetom in narodom častijo. *)

„Čitalnica“ bo izhajala v Gradcu blizo vsaka 2 mesca v osmerki na okoli 7 pólah, zvezek po 70 kr.; 6 zvezkov da celo knjigo obsegajočo 40 pól. Kdor nabere 10 naročnikov, dobí en zvezek za navržek; kdor se naroči na več zvezkov ob enem, naj pristavi, ali želi več iztiskov tistega zvezka ali več zvezkov zaporedoma; denar se pošilja naprej; napisom naj se zadnja pošta dobro pristavi; denar in spisi naj se mi pošljejo do 1. novembra t. l. pod sledečim napisom:

Ivan Gršak,

doktorand pravništva, sedaj v Herbersdorfu,
pošta Wildon na Štajarskem.

Tri dni v Zagrebu.

Spisal Dr. Ž.

(Dalje.)

Drugi dan stopivši na ulico „spodnjo Ilico“, vidim, da je bilo že vse živo; dohajajoči vozovi seljaški in drugi so drdrali po makadamizani cesti proti Jelačićevemu trgu in mnogi seljaki obojega spola so nesli v lični narodni obleki poljske pridelke na prodaj. Mestni vozovi z belo pobarvanimi sodi so marljivo ulice škropili, in tako brž na tešč nadležni prah zatrli, kterege je na makadamizanih cestah posebno obilno. Dospevši na véliki pravilno štirivoglati trg Jelačića bana, se podamo v „narodno kavano“ na mali zajterk. Tudi tukaj moral sem slišati tisti znani „boš šofens“, dasiravno imel sem narodno surko in nisem bil od nog do glave razločiti od Hrvata; še le ko sem strežeta nekako srpo pogledal, me po hrvatski pita: što zahtevate, gospodine? — Koj po zajtrku se podam v krasno, v čistem gotičnem skladu sezidano častitljivo stolno cerkev sv. Štefana, nekoliko korakov od Jelačićevega trga. Obdana je cerkev s prav štirivoglato trdnjavo; vidi se ji, da biškop zagrebški se je nekđaj mogel braniti zunanjim in tudi, ako je bilo treba, notranjim neprijatlom. Posebno važnost imela je ta duhovna trdnjava zoper napade krutega sovražnika, prokletega turka; ona bila je pribežališče nesrečnim meščanom spodnjega grada (mesta), ako je turčin vzemši ga, bežeče kristjane pred saboj drvil. — Nepopisljivi občutki so me navdajali, ko sem, stopivši skoz stare imenitne bronaste vrata, notranjo krasoto veličastnega Božjega hrama ugledal. Zamišljeno sem gledal vse te marmorne podobe, križe, stebre, krasne stare slikarije, bogate rezarije in sto družih reči, ktere ako bi jih hotel do pičice naštetı in popisati, same bi potrebovale cele knjige. Zadostilo bo menda, ako povem, da ima cerkev véliki in 24 postranskih oltarjev. Véliki oltar je iz čistega srebra jako okusno in umetalno izdelan; postranski oltarji pa so iz lepega, belega, pisanege in črnega marmorja rezani; nekteri imajo imenitne slikarije. Okna imajo prekrasne na steklu izdelane slikarije, kratke črtice iz življenja svetnikov pred-

*) Hvalevredna misel je, ki je napotila gospoda Gršaka na izdajo te knjige, ktera ima biti svetnica in pomočnica našim ljudem v najvažniših zadevah in potrebah vsakdanjega življenja. Da pa bo tudi dobro dovršil to blago nalogo, porok nam je njegova sposobnost za tako delo; ne le da ima mnogostranske vednosti, tudi jezik slovenski mu teče prav gladko po domače; priča temu so mnogi lepi spisi, s kterimi je že stopil v „Novicah“ pred narod naš. Vrh tega ga podpirajo, kakor oglas kaže, drugi vrli pisatelji v njegovem početju. Zato želimo, da bi v vsako kočico naše slovenske zemlje prišla ta knjiga, ki bode po svojem obsežku res prava knjiga „za domače potrebe.“ Sezite tedaj po nji vsi, ki brati znate slovenski, mladi in stari, naj ste v gosposki ali kmetiški suknji! Vred.